

ԱՐՄԱՆ ՏՈՆԻԿՅԱՆ

ՀՊՏՀ բանկային գործի և ապահովագրության
ամբիոնի հայցորդ

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՊՈՐՏՖԵԼԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Վարկային պորտֆելի (փաթեթի) կառավարման տեղական և միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ այն միջոցառումների շարքում, որոնք ուղղված են պորտֆելի արդյունավետ կառավարմանը, առանցքային դեր և նշանակություն ունի վարկային քաղաքականության մշակումը, իրականացումն ու կատարելագործումը:

ՀՀ առևտրային բանկերի առանձին կառուցվածքային ստորաբաժանումներ մշակում և վարում են տվյալ բանկի վարկային քաղաքականությունը՝ ելնելով որոշակի սկզբունքային առանձնահատկություններից, սակայն, այդուհանդերձ, բոլոր բանկերում այս ոլորտն ունի առանցքային բովանդակություն:

Տեսականորեն առևտրային բանկի վարկային քաղաքականությունը ներառում է.

- վարկային քաղաքականության նպատակների հստակ ձևակերպում և վարկային պորտֆելի ձևավորում, այդ թվում՝ վարկերի տեսակներ, դրանց մարման ժամկետներ, չափեր ու որակ,
- վարկավորման սկզբունքներ,
- վարկային քաղաքականության իրագործման մեխանիզմ,
- վարկավորման բնագավառում իրավասությունների բաշխման սկզբունքներ, վարկավորման համար պատասխանատու անձանց իրավասությունների սահմանում (այդ թվում՝ որոշակի ղեկավարների և աշխատակիցների կողմից հաստատվող և ստորագրվող վարկի առավելագույն չափ և որակ),
- վարկային պորտֆելի և վարկային ռիսկի կառավարում, վարկավորման առանձին ուղղություններին վերաբերող սահմանաչափեր,

- բանկի կողմից սպասարկվող ոլորտի, տարածաշրջանի կամ տնտեսության ճյուղի նկարագիր, որտեղ պետք է կատարվեն հիմնական վարկային ներդրումներ,
- վարկերի գնահատման և ընտրության ընդհանուր չափանիշներ,
- տոկոսադրույքի քաղաքականություն, վարկի մարման կարգ և գանձվող սպասարկման միջնորդավճարներ,
- վարկերի վերադարձման ապահովման, այդ թվում՝ գրավի գնահատման, ընդունման և իրացման հիմնական կանոններ,
- վարկերի դասակարգում և դրանց գծով հնարավոր կորուստների պահուստի ձևավորում,
- վարկերի սպասարկում և մշտադիտարկում,
- խնդրահարույց վարկերի բնութագրեր, դրանց վերլուծություն և իրավիճակից դուրս գալու միջոցառումներ¹:

Վարկային հարաբերությունները ձևավորվում են որոշակի մեթոդաբանության հիման վրա, որի տարրերից են վարկի սկզբունքները: Վարկի սկզբունքները (վերդարձելիություն, ժամկետայնություն, վճարելիություն, նպատակայնություն և ապահովվածություն) վարկային քաղաքականության մշակման և իրականացման հիմնաքարերից են և նույնական են բոլոր առևտրային բանկերում:

Արդյունավետ վարկային քաղաքականությունը ենթադրում է նաև հիմնավորված տոկոսային քաղաքականության իրականացում: Բանկային տոկոսը փոխառվական տոկոսի առավել տարածված ձևն է և ծագում է այն ժամանակ, երբ վարկային հարաբերությունների սուբյեկտներից մեկը բանկն է:

Գործնականում վարկի դիմաց տոկոսի վերին սահմանը որոշվում է շուկայական գործոններով, իսկ ստորին սահմանը ձևավորվում է միջոցների հավաքագրման և տվյալ վարկային կազմակերպության գործունեությունն ապահովելու ուղղությամբ բանկի կատարած ծախսերի հաշվարկով: Յուրաքանչյուր գործարքի համար տոկոսի նորման որոշելիս առևտրային բանկը հաշվի է առնում ելակետային տոկոսադրույքի մակարդակը, ավելացում ռիսկի համար՝ հաշվի առնելով վարկային պայմանագրի պայմանները:

Վարկային տոկոսը յուրատեսակ գին է, որը վճարվում է դրամական միջոցների ժամանակավոր օգտագործման համար:

Վարկերի տոկոսադրույքները բանկում սահմանվում են ինչպես ամրագրված, այնպես էլ լողացող տարբերակներով՝ կախված շուկայական ընթացիկ պայմաններից ու պահանջներից: Տոկոսադրույքի չափը որոշելու համար բանկը համադրում է ռիսկերը և սպասվող եկամտաբերությունը: Հաշվի է առնվում նաև լրացուցիչ ռիսկերի առաջացման հավանականությունը: Տոկոսադրույքի չափը կախված է վարկի նպատակից ու ժամկետից, գրավի ապահովումից, վարկառուի վարկային հուսալիությունից, փոխառու միջոցների նկատմամբ պահանջարկից, ինչպես նաև պետական քաղաքականությունից: Վարկի գինը պարունակում է նվազագույնը՝ ռեսուրսների ինքնարժեքը և բանկի մարժան. վերջինս ապահովում է վարկից սպասվելիք եկամուտը և հաշվի է առնում բանկի կրած ռիսկերը:

Տոկոսադրույքների հաշվարկման եղանակներն ընտրելիս պետք է վերլուծել հնարավոր բոլոր զարգացումները, որոնք այս կամ այն կերպ ազդում են վարկային գործարքի եկամտաբերության վրա²:

¹ Տե՛ս **Панова Г.**, Кредитная политика коммерческого банка. М., 1998, էջ 98-99:

Որպես վարկային քաղաքականության հիմնական նպատակներ կարող են դիտարկվել.

- բանկի իրացվելիության բավարար մակարդակի ապահովման և ռիսկերի արդյունավետ կառավարման պայմաններում բարձրորակ ու եկամտաբեր վարկային ակտիվների ձևավորումը,
- բանկի հեռանկարային զարգացման ծրագրով նախատեսված համապատասխան ցուցանիշների ապահովումը,
- բանկի կողմից առաջարկվող վարկատեսակների հետագա ընդլայնումը և մրցունակության ապահովումը,
- տնտեսության հեռանկարային և շահութաբեր ոլորտներում տնտեսական ակտիվ գործունեություն ծավալող հաճախորդների ներգրավումը,
- բանկի վարկավորման գործընթացի արդյունավետ կառավարման ապահովումը,
- վարկերի տրամադրման հետ կապված իրավասությունների և պարտավորությունների որոշումը և տարանջատումը,
- ՀՀ ԿԲ սահմանած պահանջներին համապատասխանության ապահովումը:

Վարկային քաղաքականության նպատակներին ծառայող հիմնական սկզբունքներն են.

- գործող օրենսդրությանը համապատասխան վարկավորման գործընթացի իրականացում,
- վարկավորման գործընթացի հստակ կանոնակարգում,
- վարկավորման գործընթացի և չափանիշների միասնականության ապահովում (ստանդարտացում),
- բանկի վարկային պորտֆելի բազմազանեցման բավարար մակարդակի ապահովում,
- վարկավորման գործընթացում կենտրոնացված և ապակենտրոնացված կարգով որոշումների ընդունման կանոնակարգում,
- կառավարելիություն,
- բանկի վարկային ակտիվների և պարտավորությունների փոխհամաձայնեցված կառավարման ապահովում,
- վարկավորման հաստատված չափորոշիչների և վարկային ռիսկերի հաշվարկված մակարդակների պահպանում,
- վարկավորման և վարկային ռիսկի կառավարման գործընթացում բանկի ստորաբաժանումների կողմից անկախության և անաչառության սկզբունքների պահպանում³:

Վարկային քաղաքականության իրականացման մեթոդները, մեխանիզմները, եղանակներն ու ընթացակարգերը մանրամասն ձևակերպվում են համապատասխան փաստաթղթերով:

Վարկային քաղաքականությունը սահմանում է ընդհանուր ուղղությունները, վարկավորման նորմերն ու հրահանգները, մանրամասնորեն կանոնա-

² Տե՛ս **Դ. Բաբայան**, Վարկային գործառնությունների տոկոսային քաղաքականության առանձնահատկությունները ՀՀ գյուղատնտեսության ոլորտում, «Հայաստան – Ֆինանսներ և էկոնոմիկա», N 1(127), 2011, էջ 80-82:

³ Տե՛ս **Դ. Բաբայան**, Վարկային քաղաքականության արդի գերակայությունները ՀՀ գյուղատնտեսության ոլորտում, «Հայաստան – Ֆինանսներ և էկոնոմիկա», N 12(126), 2010, էջ 41-43:

կարգում է վարկավորումն իրականացնող ստորաբաժանումների աշխատակիցների գործունեությունը:

Վարկային քաղաքականության մշակման, հաստատման, անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան փոփոխությունների կատարման, վերահսկողության և մշտադիտարկման համար պատասխանատվություն է կրում բանկի խորհուրդը: Վերջինս պարբերաբար տեղեկատվություն է ստանում բանկի կողմից տրամադրված վարկերի վերաբերյալ:

Բանկի վարկային քաղաքականության իրագործման իրավասությունը վերապահվում է տնօրենությանը, որը պետք է գործադիր մարմնի կողմից կառուցվածքային ստորաբաժանումների և աշխատակիցների միջև պարտականությունների և գործառույթների հստակ բաշխում կատարի:

Խոշոր բանկերի վարկային ստորաբաժանման կազմում սովորաբար լինում են մի քանի բաժիններ, օրինակ՝ սպառողական, հիփոթեքային վարկերի բաժին կամ վարկային ռիսկի կառավարման ու վարկային վերլուծությունների խումբ և այլն:

Կրկին անդրադառնալով վարկային պորտֆելի արդյունավետ կառավարմանը՝ կարելի է նշել, որ դրա բազմազանեցումն ապահովելու նպատակով անհրաժեշտ է լինում ներմուծել որոշակի սահմանափակումներ վարկային քաղաքականության մեջ: Սովորաբար սահմանվում է.

1. բանկի ընդհանուր կապիտալի նկատմամբ վարկային ներդրումների ընդհանուր ծավալի առավելագույն չափը,
2. վարկային պորտֆելի և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցության առավելագույն չափը,
3. տարբեր տեսակի սահմանաչափեր՝ ըստ տնտեսության ճյուղերի, վարկառուների, արժույթի տեսակի, մարման ժամկետների և ապահովվածության տեսակների,
4. սահմանափակումներ առանձին վարկային պորտֆելների գծով (օրինակ՝ սպառողական կամ հիփոթեքային),
5. մեկ փոխառուին տրվող վարկի առավելագույն չափը⁴:

Սահմանաչափերը որոշվում են ըստ նորմատիվների կամ բացարձակ սահմանային մեծությունների:

Նորմատիվների հաշվարկի ժամանակ որպես հիմք են օգտագործվում բանկի ընդհանուր կապիտալի կամ վարկային պորտֆելի մեծությունը և այլ ցուցանիշներ:

Նախքան վարկավորման սահմանաչափերը որոշելը, անհրաժեշտ է բացահայտել ռիսկի հիմնական ոլորտներն ու գործոնները:

Բանկի վարկային քաղաքականությամբ սահմանվում են նաև վարկի գնահատման ընդհանուր չափանիշները, որոնք վերաբերում են վարկային շուկայի ուսումնասիրությանը, վարկերի նպատակին, մարման աղբյուրներին, տոկոսադրույքների որոշմանը, վարկառուի վարկունակությանը, նրա վերաբերյալ ֆինանսական տեղեկատվությանը և փաստաթղթերին առնչվող պահանջներին:

Վարկային քաղաքականությունը պետք է լինի ճկուն, որպեսզի ժամանակին հաշվի առնի տնտեսական, քաղաքական, իրավական և շուկայական իրադրության հնարավոր փոփոխությունները:

⁴ Տե՛ս **Тарасиев А.**, Банковское дело, управление кредитной организацией /учебное пособие/. М., 2007, էջ 195:

Վարկային քաղաքականությունից շեղումները պետք է հասցվեն նվազագույնի, իսկ ծայրահեղ անհրաժեշտության դեպքում ամբողջությամբ հիմնավորվեն:

ՀՀ առևտրային բանկերին հատուկ են վարկային քաղաքականության հետևյալ քայլերը.

- շուկայի հատվածի ընտրություն,
- վարկերի միջին ժամկետայնության ու տոկոսադրույքների որոշում,
- վարկի ապահովվածության տեսակի՝ գրավի սահմանում,
- ռիսկի մակարդակի որոշում:

Վարկային քաղաքականության վարման ժամանակ պետք է նկատի ունենալ վարկային պորտֆելի կառավարման հիմնական փուլերի տրամաբանությունը:

Ընդհանուր առմամբ, վարկային պորտֆելի կառավարումն ընդգրկում է մի քանի փուլեր.

- առանձին տրված վարկի որակի գնահատման չափանիշների ընտրություն,
- վարկերի հիմնական խմբերի և դրանց հետ կապված տոկոսադրույքների սահմանում,
- բանկի կողմից տրամադրված յուրաքանչյուր վարկի գնահատում՝ հիմնվելով ընտրված չափանիշների վրա, միաժամանակ կարևորելով վարկի դասակարգման համապատասխանությունը տվյալ խմբին,
- վարկային պորտֆելի կառուցվածքի սահմանում ըստ դասակարգված վարկերի,
- վարկային պորտֆելի որակի ընդհանուր գնահատում,
- վարկային պորտֆելի կառուցվածքի փոփոխության ընթացքում ազդող գործոնների վերլուծություն,
- ընդհանուր ռիսկին համապատասխանող պահուստային հիմնադրամի գումարի սահմանում,
- որակի բարելավմանը նպաստող միջոցառումների մշակում⁵:

Նշված փուլերը, փաստորեն, որոշակի գործողությունների տրամաբանական հաջորդականություն են ներկայացնում. մասնավորապես՝ մեթոդաբանական հնարքների ներդրում, ֆինանսական վերլուծություն և գնահատում, գործոնային վերլուծություն և հաշվարկային գործողություններ:

Բանկի վարկային պորտֆելի որակի գնահատման չափանիշ է համարվում ռիսկայնության մակարդակը, որն էլ պայմանավորված է վարկառուի վարկունակությամբ, վարկի ապահովվածությամբ, մշտադիտարկման արդյունավետությամբ, կախված է դրամի արժեզրկումից, արտարժույթային փոխարժեքների տատանումից և այլն:

Այժմ ներկայացնենք «ԱՅԲԻԶՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ-ի կողմից հաճախորդներին տրամադրված վարկերի և փոխատվությունների մեծությունները.

⁵ Տե՛ս Цисарь И. и другие, Оптимизация финансовых портфелей банков. М., 1998, էջ 225-229:

Աղյուսակ 1
«ՀԱՅԲԻԶՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՊՈՐՏՖԵԼԻ ԿԱԶՄԸ ⁶
(հազ. դրամ)

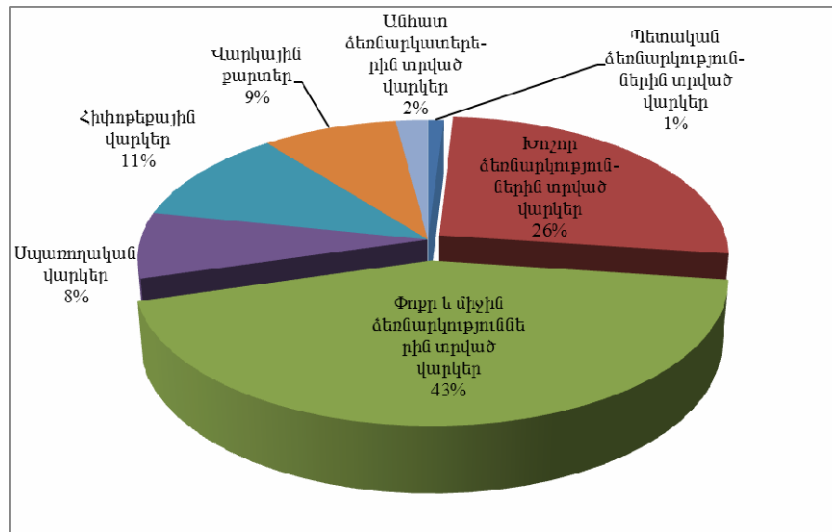
Վարկի տեսակը	Տարիներ		Բացարձակ շեղումը 2012 թ.՝ 2011 թ. նկատմամբ (դրամ)	Հարաբերական շեղումը 2012 թ.՝ 2011 թ. նկատմամբ (%)
	2011 թ.	2012 թ.		
Պետական ձեռնարկություններին տրված վարկեր	1,236,910	1,221,510	-15,400	-1.2
Խոշոր ձեռնարկություններին տրված վարկեր	37,186,564	32,462,459	-4,724,105	-12.7
Փոքր և միջին ձեռնարկություններին տրված վարկեր	43,875,133	53,954,486	10,079,353	23.0
Սպառողական վարկեր	5,520,472	9,526,094	4,005,622	72.6
Հիփոթեքային վարկեր	12,382,267	13,837,023	1,454,756	11.7
Վարկային քարտեր	5,205,335	10,683,320	5,477,985	105.2
Անհատ ձեռնարկատերերին տրված վարկեր	2,547,094	2,538,777	-8,317	-0.3
Ընդամենը	107,953,775	124,223,669	16,269,894	15.1

Աղյուսակ 1-ի տվյալներից երևում է, որ 2012 թվականի ընթացքում «ՀԱՅԲԻԶՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ-ն, շնորհիվ կորպորատիվ հաճախորդների հետ կնքված աշխատավարձային նախագծերի պայմանագրերի, էապես ավելացրել է վարկային քարտերի վաճառքը՝ կրկնապատկելով դրանց քանակը: Զգալի աճ է նկատվում նաև սպառողական վարկերի գծով: 2012 թվականին, 2011 թվականի համեմատությամբ, գրանցվել է 72.6% աճ: Ձեռնարկատիրական վարկերի գծով, բացառությամբ փոքր և միջին ձեռնարկություններին տրված վարկերի, դիտվում է կրճատում, ինչը պայմանավորված է ռիսկերի կառավարման քաղաքականության ընտրված ձևաչափից:

Հաշվի առնելով «ՀԱՅԲԻԶՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ վարկային պորտֆելի կազմում ներառված վարկատեսակների բացարձակ արժեքները՝ ներկայացնենք վարկային պորտֆելի կառուցվածքը (գծապատկեր 1):

Ըստ գծապատկերի՝ 2012 թվականի վարկային պորտֆելում առյուծի բաժինը կազմում են փոքր և միջին ձեռնարկություններին տրված վարկերը: Այդ փաստը պայմանավորված է բանկի գործարար հարաբերությունների լայն շրջանակով, մասնավորապես՝ միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ:

⁶ Տե՛ս «ԲԵՅԲԵՐ ԹԻՒՆԻ ԱՐՄԵՆԻԱ» ՓԲԸ-ի կողմից հաստատված «ՀԱՅԲԻԶՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ 2012 թ. տարեկան ֆինանսական հաշվետվություններ, էջ 25:

Պատկեր 1. «ՀԱՅԲԻԶՆԵՍՐԱՆԿ» ՓԲԸ վարկային պորտֆելի կառուցվածքը 2012 թվականին

Բանկը ներկայացնում է նաև վարկային պորտֆելի որակական գնահատականը, ինչը վերաբերում է աշխատող և չաշխատող վարկերի հարաբերակցությանը.

Աղյուսակ 2

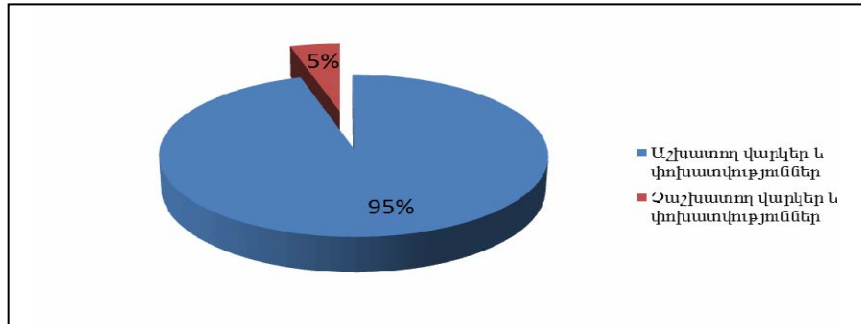
Հաճախորդներին տրված աշխատող և չաշխատող վարկերն ու փոխառությունները⁷

Դասակարգում	Բնութագրիչ	Տարիներ		Բացարձակ շեղումը 2012թ.՝ 2011թ. նկատմամբ (դրամ)	Հարաբերական շեղումը 2012թ.՝ 2011թ. նկատմամբ (%)
		2011 թ.	2012 թ.		
Աշխատող վարկեր և փոխառություններ	գումար	105,455,044	118,393,643	12,938,599	12.3
	քանակ	20,480	26,526	6,046	29.5
Չաշխատող վարկեր և փոխառություններ, այդ թվում՝	գումար	4,233,151	5,830,026	1,596,875	37.7
	քանակ	219	344	125	57.1
Ժամկետանց	գումար	525,088	1,806,993	1,281,905	244.1
	քանակ	165	237	72	43.6

Հաշվի առնելով աղյուսակ 2-ի տվյալները՝ կարելի է փաստել, որ 2012 թվականին չաշխատող ակտիվների թիվն ավելացել է 57.1%-ով, որից ժամկետանցը՝ 43.6%-ով: Հետևաբար՝ լուրջ «բուժիչ» միջոցառումներ պետք է ձեռնարկվեն բանկի վարկային պորտֆելը կարգավորելու համար: Հատկանշական է նաև աշխատող վարկերի քանակային և գումարային աճերի տարբերությունը:

⁷ Տես նույն տեղը, էջ 25:

2012 թվականին «ՀԱՅԲԻԶՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ վարկային պորտֆելի կառուցվածքում «աշխատող» և «չաշխատող» վարկերն ունեն հետևյալ տեսակարար կշիռները.

Գծապատկեր 2. «ՀԱՅԲԻԶՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ վարկային պորտֆելի կառուցվածքը

Չաշխատող վարկերի 5% տեսակարար կշիռը մտահոգիչ է, բայց ոչ ֆինանսական տագնապ առաջացնող. բանկի որդեգրած նոր վարկային քաղաքականությունը ենթադրում է պորտֆելի բարելավում կարճ ժամկետում:

Գործնականում «վարկային քաղաքականություն» հասկացությանը զուգահեռ օգտագործվում է նաև «վարկավորման համակարգ» հասկացությունը:

Վարկային հարաբերությունները կարգավորվում են որոշակի համակարգով: Բանկային վարկավորման համակարգը ներառում է որոշակի տարրերի ամբողջություն, որոնք կանխորոշում են վարկային գործընթացի կազմակերպումը:

Վարկավորման գործընթացի կազմակերպումն ընդգրկում է վարկավորման կարգը, տեխնոլոգիան, այսինքն՝ վարկի տրամադրման պայմաններն ըստ վարկավորման սկզբունքների:

Վարկավորման համակարգի տարրերից են.

- վարկային գործառնություններում վարկառուի սեփական միջոցների մասնակցության չափը և կարգը,
- վարկի նպատակայնությունը,
- փոխառվական հաշիվների ձևերը,
- փոխառվական պարտավորությունների կարգավորման եղանակը,
- փոխառվական միջոցների արդյունավետ և նպատակային օգտագործման վերահսկողության կարգն ու ձևերը,
- ժամանակին վերադարձման ապահովումը:

Վերոհիշյալ յուրաքանչյուր տարրի կատարելագործումը պահանջում է վարկային մեխանիզմի կատարելագործում:

Այսպիսով՝ վարկային քաղաքականությունն անհրաժեշտ է վարկային պորտֆելի արդյունավետ կառավարման՝ վարկավորման որոշակի նպատակների շրջանակում գործելու, վարկավորման թիրախային օբյեկտների ընտրության, նախապես ռիսկերի կանխատեսման ու գնահատման, վարկային մշտադիտարկման, տոկոսային քաղաքականության մշակման, ինչպես նաև վարկունակության գնահատման համար: Հետևաբար՝ վարկային քաղաքականության արդյունավետությամբ է պայմանավորված վարկային պորտֆելի կառավարման արդյունավետությունը:

АРМАН ТОНИКЯН

Соискатель кафедры „Банковского дела и страхования” АГЭУ

Необходимость проведения кредитной политики в процессе эффективного управления кредитным портфелем. - Одной из приоритетных задач коммерческих банков в процессе кредитования, в частности - управления кредитным портфелем, является разработка и беспрепятственное ведение целевой кредитной политики. В настоящей статье дается теоретический обзор сущности, кредитной политики коммерческих банков, ее целей и принципов, а также мотивируется необходимость такой политики в деле повышения эффективности управления кредитным портфелем. В целях формирования практического представления о менеджменте портфеля был проведен анализ числовой информации на примере одного из ведущих коммерческих банков РА (ЗАО „АРМБИЗНЕСБАНК”).

ARMAN TONIKYAN

Researcher at the Chair of
„Banking and Insurance” at ASUE

The Importance of Loan Policy in the Effective Loan Portfolio Management Process. - One of the priority aspects for commercial banks in the lending process, in particular, loan portfolio management, is tailoring and smooth implementation of a target lending policy. The article provides a theoretical overview of the essence of the commercial banks loan policies, their objectives and principles, and a justification for the importance of pursuing such policy for enhancing the efficiency of loan portfolio management. In order to build a practical understanding of portfolio management, analysis of numerical information has been carried out on the example of one of the leading commercial banks of Armenia („ARMBUSINESSBANK” CJSC).